

Antonín Šorm:

Národopis v zákopech a na bojišti.

Kdyby tak za světové války, u všech ohničků na polních strážích, ve všech stěnách zákopů a krytů, pod stany táborů, ve skalách kaveren, atd. bývala gramofonová deska, co svérázného materiálu bychom dnes měli pro studium světové války po stránce národopisné. Ale nemyslitelno-li, aby odpo-slouchací stanice, jež po všech frontách rozestaveny byly, místo k účelům válečným použity k účelům kulturním, jest proveditelná jiná věc; všude byli téměř čeští vojáci, inteligenti, na nichž jest, aby čistý svéráz ze zákopů a bojišť, zajateckých táborů, zachovali na papíře. Předkládám zde malý příspěvek ze svých zápisků a byl bych velmi rád, kdyby dal podnět k sebrání ohromného tohoto zajímavého materiálu ze světové války, dříve než upadne úplně v zapomenutí.

1. Z válečného slovníku: Sadaření. Válka dala vznik četným novým slovům a to v zázemí i na frontách. Nejen odborné vojenské předměty, ale i běžné významy vyskytují se v novém rouše. Když nechceme říci na plno, že ten a ten byl »ulejvák« nebo, že měl »ulejvandu«, opisujeme to větou: Ten musil mítí veliké »U« na zádech ... Místo nechutného pepického výrazu »ulejvat«, atd., užívalo se v roce 1915 a 1916 u 11. střeleckého pěšího pluku z Jičína slova: »sadařit«, »sadař«, »sadaření«. Zajisté výraz lepší, svéráznější a přiléhavější. Vznik jeho je na snadě. V prvých týdnech světové války, kdy selhalo na ruské frontě naprosto zásobování bojujících oddílů, potloukalo se mnoho vojáků po polích, sadech, ulehčující hlavně stromům, neboť ovoce již zráló. Podobně při pochodech, jistý druh vojáků onemocněl vždy u vsi a zůstal za trupou, aby mohl do sadů jít si natrhat ovoce, čili »sadařit«. Výraz tento brzy zevšedněl a užívalo jej i když někdo vyhýbal se práci, službě, předstíral nemoc, hleděl se dostatí k výhodnějšímu zaměstnání, než právě měl. Četař nalezl nás místo kácení dříví u ohničku, zlobí se: »Počkejte, vy sadaři, já vám dám sadařit...« U čety, již součástíou byl také pisatel těchto řádků, zavedeno při těžké práci na stavbě krytů proti granátům jakési tajné, a systematické sadaření a rozděleno mezi vojáky tak, že si každý chvilku nenápadně »zasadařil«; pravidlo tohoto sadaření bylo, že zmizí vždy jen jednotlivec, aby to dozírajícímu

poddůstojníku nebylo nápadné, jako když sadaři několik lidí najednou. Zatím si sadař, na něhož sadaření přišlo, uvařil kávu, napsal polní lístky, vyhledal cizopasný hmyz, kteréžto funkce také obyčejně shrnovány pod pojem »sadaření«. Později, když dostali jsme přísného poddůstojníka Němce, který těžko chápal některé výrazy, ale význam »sadaření« znal dobře, opisováno: »Jdu se podívat, jest-li letos pokvetou stromy«; nebo: »Musím se podívat, jak to bude letos se slívami« a podobně. Nejšikovnější sadař B., znám u celé setniny pod názvem »výborný znatel ovoce«. — Velmi zajímavá by byla sbírka všech názvů, jak jmenovány střelné náboje, zvláště šrapnely a granáty. O »drapáku« (účetní poddůstojník v kanceláři, od toho, že drápal) a o pavouku (bařochu) dala by se při souhrnu všeho materiálu napsati obšírná etymologie. Zajisté bilde tíkolem také Č. L., aby podobnému významnému názvosloví věnoval nějakou kapitolu.

2. Jak se naši vojáci v zákopech škádlívali. Vtip a humor nebyl vždy pod ledem smutných, útrapných časů, ale často vypučel i v nejtrudnější chvíli, v domově krvavých zápasů. Lituji, že neměl jsem příležitost sbírat pilněji, jistě mnohé nápady z nich pro svoji původnost a dobu se stránky lidopisné, byly by velmi zajímavé. Vybírám ukázky, jež proneseny žertem, v poválečné době však mnohých mohlo by se použití ve skutečnosti: V jejich vesnici chytali zloděje a chytli starostu. U vás ve vsi, co jsi na vojně, se prý ještě nic neztratilo. Ty máš pusu, jako vrata od trestnice. Náš hejtman měl nos jako kliku od blázince. Co mu sluníčko ukázalo, dostal od měsíce. Snad mnozí při čtení těchto řádků vzpomenou si na podobné škádlení a přispějí k sebrání tohoto zajímavého a žertovného materiálu.

3. V á 1 e č n ý »o t č e n á š«. Jako zmoklé slepice na bidélku, tlačíme se k sobě celí promočeni na kmenu borovice, jež jsme si pracně v noci sem přinesli na dno volyňského zákopu, abychom nemusili celý den státi a ležeti v hustém bahně. Nejhrubšími nadávkami v rozmanitých jazycích hledí většina utlumiti nepříjemné pocity vlhkosti a zimy. Konečně V. P. svým »otčenášem« přivedl všechny naše »zmoklé slepice« do veselejší tóniny, když spustil svou ranní modlitbu: Otče náš, jenž sídlíš ve Vídni, popřej nám »ordláb« nějakou chvíli, . . . biidiž jméno tvé, přijď k nám brzy řízení jiné; chléb vezdejší dej nám měkký, denně alespoň dvě »veky«, odpusť nám naše »uvázání« a neuvod' nás v

pokoušení, psáti domů o »honění« a zbav nás velikých »ibunků«, »angryfů«, a zlých »zupáků«. Amen.

4. Bible v prostonárodním podání. Zvláštní oblibě těšila se látka biblická, jak svědčí různé historiky s, rnotivy čistě biblickými, zhusta ve formě hádanek. Když nás často bezvýznamně vodili rakouští generálové po ruské frontě, kolovala mezi českými vojáky hádanka: »Kdo byl první generálštébler na světě?« Mojžíš, poněvadž čtyřicet let vodil bez plánu Israelity po poušti. Jiné hádanky, jež se dávaly při táborových ohních: »Jaký hlas měl David?« »Bas, protože zpíval: Z hlubokosti duše volám k Tobě, Hospodine.« Advokát, doktor a profesor hádali se, která věda je nejstarší. Advokát dokazuje: »Nejdříve byli advokáti, poněvadž při vraždě Ábelově bylo třeba Kainovi obhájce a Ábelovi žalobce!« Doktor: »Dříve než advokáti byli doktoři, protože Bůh vyňal Adamovi žebro, aby stvořil Evu, a to byla první operace!« Profesor: »Ani, ty doktore, ani, ty advokáte, nemáte pravdu, poněvadž v bibli stojí psáno: Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl Slovo. Nejdříve byla tedy filologie!« Když byla již pozornost hádankářů rozptýlena nebo přibyl do našeho kruhu zajatců nový druh, škádlívali jsme jej touto hádankou a zkoušeli, jak zná bibli: Na jakém poli zabil Abel Kaina, na obilním nebo bramborovém? Když byl tázaný hodně posuzován, že nezná ani první články z bible, vysvětlil nrn konečně někdo: »Ani ne na obilním, ani ne na bramborovém, poněvadž Abel Kaina nezabil, nýbrž Kain Ábela.« Kromě biblických motivů veliké oblibě těšily se pohádky o Kristu Pánu, jak se svatým Petrem putuje po zemi, posuzuje trpce současné válečné poměry, sesměšňuje nová a nová nařízení válečná, utěšuje, chléb českým vojům rozdává. Samaritánské skutky připisovány též Panně Marii. Vždy znova a znova kolovaly legendy, tam a tam, na onom obvazišti, v oné nemocnici a jinde, zjevila se Panna Maria, rozdávala vojákům český domácí chléb a vždy prorokovala, kdy bude konec války. Věru, bylo by nanejvýš zajímavě tento materiál, jenž poskytl nám na bojištích vždy tolik útěchy, pečlivě shromáždit a vyzvati všechny bývalé Čechy, vojáky, aby každý podobný příspěvek zapsali a do redakce »Č. L.« zaslali.

5. Krasská hymna. (Zpívá se nápěvem: Horo, horo vysoká jsi.)
Kámen, na kameně kámen, kámen na kameně kámen; kámen, na kameně kámen, kámen, na kameně kámen. Druhá sloka zase tak atd. Jen jedno slovo měla, ale textem táhla se do nekonečna, jako

šedivé moře kamení a skal v Krasu, kde tato píseň vznikla, když rakouští důstojníci při pochodech chtěli, aby čeští vojáci něco veselého do pochodu zazpívali. Ovšem humor a ironii této písně pochopí jen ten, kdo ji zpíval a slýchal zpívati celé hodiny za strašných pochodů Krasem; někteří vojáci vydrželi ji zpívat celé hodiny, nadlehčující si tím nejtěžší břímě a zkracující nejtrpší chvíle v cizích službách. Ježto píseň tato byla také jakýmsi nevinným odbojem, často po každé strofě voláno jednohlasně: »Hej, rup — vojno, povol!«

Český lid 24, 1924, s. 6-9